

Waarom Transnationale Ondernemingen zich organiseren om "het mondiale leefmilieu te redden"?

MATTHIAS FINGER EN JAMES KILCOYNE

Inleiding

Transnationale ondernemingen (TNO's) zijn tot op heden verantwoordelijk voor een groot deel van de vreselijke leefmilieuvernietiging van de laatste jaren; maar nu beweren ze bij hoog en bij laag dat ze een nieuw blad hebben omgeslagen en op het punt staan de bewakers te worden van wat ons nog rest aan natuurlijke omgeving. De auteurs van dit artikel hebben ze alvast niet overtuigd. TNO's zijn moeilijk te hervormen. Door de aard zelf van hun activiteiten moeten ze wel destructief zijn voor hun leefomgeving. De nieuwe belangstelling om "het mondiale leefmilieu te redden" maakt enkel deel uit van een strategie die hen moet helpen hun werkelijke doelen te bereiken – en het belangrijkste hiervan is het oprichten van een mondiale 'vrije' en steeds meer gehomogeniseerde markt voor hun producten.

De auteurs geven hun visie op deze strategie. Ze zien die eerst en vooral als opgedeeld in drie verschillende, maar zeer nauw met elkaar verbonden onderdelen. Het eerste werd ingesteld door de VN Conferentie rond Leefmilieu en ontwikkeling (de United Nations Conference on Environment and Development : UNCED), beter bekend als de 'Earth Summit' die gehouden werd in Rio in 1992. Het is rond UNCED dat een groep van 48 TNO's iets opzette dat toen de Business Council for Sustainable Development (BCSD) werd genoemd. In dit eerste stadium testten ze hun begrippenkader, ze lobbyden om het resultaat van UNCED naar hun hand te zetten, 'coöpteerden' de belangrijkste milieuorganisaties in de wereld, en testten ook hun benaderingswijze. Met hun gemakkelijk succes op de UNCED in het achterhoofd, begonnen ze zich te organiseren, in een parallel verlopend proces, voor het post UNCED-tijdperk. Dit mondde in januari 1995 uit in het scheppen van de World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) die grotendeels de BCSD

verving. De WBCSD is voor het ogenblik bezig met het tweede stadium van haar strategie; hierbij wordt gelobbyd, zowel bij strategische nationale regeringen in het Zuiden als bij multilaterale organisaties, vooral bij de Wereldbank. Zo hopen ze de uitkomsten van verschillende internationale onderhandelingen die momenteel aan gang zijn de voor hen gewenste vorm te geven. Dé grote vraag waarmee we dan ook vandaag worden geconfronteerd is: hoe kunnen de alsmaar machtiger TNO's gecontroleerd worden? Als dit niet kan, dan hebben we maar weinig hoop.

In een derde en vermoedelijk eindstadium, zullen ze met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid twee strategische internationale organisaties lobbyen, de ISO (International Standardization Organisation) en de WTO (World Trade Organization). Onze redenering luidt dan: zodra ze de doelstellingen voor deze drie stadia hebben behaald, zullen WBCSD-multinationals in een unieke positie zijn om de mondiale milieu- en andere normen te bepalen, evenals de handelsregels trouwens.

De zakenwereld zag in het opkomen van de mondiale milieukwesties en -problemen tijdens de jaren tachtig eerst enkel een bedreiging; ze waren immers bang dat de negatieve gevolgen van industriële ontwikkeling, zoals uitputting van ozon, broeikas-effect, woestijnvorming en verlies aan biodiversiteit, als argumenten zouden dienen om groei en ontwikkeling aan banden te leggen. Meer direct was er het gevaar dat hierop inspelende (milieu-)regelgeving de vrijemarktactiviteit zou inperken.

Deze dreiging nam concrete vorm aan tijdens de opvolgingsconferentie, na tien jaar UNEP in 1982, waar in alle ernst werd voorgesteld het United Nations Environmental Programme (UNEP) te versterken. Er waren reeds maatregelen genomen, niet eens zozeer door de TNO's zelf, maar door neoliberale regeringen, zoals die van de USA, GB en Zwitserland, om die dreiging te doen verwateren en de "milieukwesties en -problemen" opnieuw te definiëren. Op die manier werd stilzwijgend gedecreteerd dat 'ontwikkeling' de oplossing was voor, eerder dan de oorzaak van, de mondiale milieuverloedering. Dit principe werd verder vastgelegd met het zogeheten Brundtlandrapport, om zo de weg te bereiden voor het UNCED-proces. Maar toch bleef het UNCED-proces in de ogen van de mondiale zakenlui een bedreiging. Tegelijkertijd had de businessgemeenschap, vooral via de Internationale Koophandelskamer (International Chamber of Commerce, ICC), reeds gemobiliseerd om haar (vrijmarkt)visie op milieu- en ontwikkelingszaken voor te stellen.

Uiteraard was de natuurlijke 'stek' voor de TNO's, om hun belangen te behartigen, de GATT (The General Agreement on Tariffs and Trade) en nu is dat de WTO, (World Trade Organization). Dit is niet meer dan logisch, want, als mondiale handelaars hebben zij bijzondere belangen bij en interesse in alle vormen van (nationale en internationale) regelgevingen die de handel sturen. Dat moet gewoon zo zijn, omdat hun handelsstrategie logischerwijze moet zoeken naar een maximum aan vrijheid van, en terzelfder tijd controle over, de verkeersregels voor kapitaal, technologie (patenten en eigendomsrechten), arbeid, componenten en afgewerkte producten.

Het vrij verkeer van kapitaal werd fundamenteel bereikt als een resultaat van financiële deregulering doorheen de jaren 1980, en daarom is dit nu geen hoofdzorg meer voor de TNO's. Het vrij verkeer van arbeid is nog niet bereikt, maar het was niet essentieel, daar 'delokalisatie' (de productie verhuizen naar eender welk land dat de beste voorwaarden biedt voor maximale winsten) een machtige strategie is om regelgevingen te omzeilen; ze biedt immers het voordeel van concurrentievoorsprong aan die ondernemingen die het meest mobiel zijn, en dat zijn natuurlijk de TNO's. Het vrij verkeer van technologie, zowel als van samenstellende onderdelen, afgewerkte producten (en diensten) wou men onderhandelen via de GATT. Maar er rezen bij die GATT-onderhandelingen enkele serieuze problemen. Naast het feit dat ze lang werden uitgesponnen, en dat multinationals vaak door de negotiërende regeringen tegen elkaar werden uitgespeeld, was het hoofdprobleem met GATT dat de TNO's gedwongen werden van via hun respectieve regeringen te spreken, eerder dan direct voor zichzelf te kunnen opkomen, zoals dat bij de UNCED het geval was.

In 1990 op een voorbereidende regionale conferentie (prepcom) voor UNCED kreeg ICC het mandaat om zeven industriële projecten voor te bereiden die de kern moesten vormen van een industrie-initiatief voor UNCED. Dit initiatief zou dan worden aangenomen op WICEM II. (De eerste, WICEM I, werd gehouden te Versailles in 1984). De tweede World Industry Conference on Environmental Management werd gehouden in april 1991 in Rotterdam. Maar ondertussen (laat in 1990) had Maurice Strong, de secretaris-generaal van het UNCED-proces dr. Stephan Schmidheiny aangesteld als zijn belangrijkste adviseur voor de UNCED. Schmidheiny recruteerde een groep van 48 business-leiders (haast allen vertegenwoordigers van TNO's) en creëerde in de loop van WICEM II de Business Council for Sustainable Development (BCSD), en 'hijackte' zo, per manier van spreken, de ICC-inspanningen. De ICC richtte in februari 1993 een nieuwe organisatie op, de World Industry Council for the Environment (WICE); dit was met het klaarblijkelijke opzet om te concurreren met Schmidheiny's Business Council, en zestig multinationale ondernemingen waren er de stichtende leden van.

Het was tijdens de voorbereiding voor Rio dat de UNCED langzamerhand door zowel de ICC als de BCSD begon gezien te worden als een opportuniteit eerder dan als een bedreiging. Dit werd duidelijker met de publicatie van Schmidheiny's boek *Changing Course*¹ – het boek dat het redeneerpatroon leverde voor de BCSD en meer in het algemeen voor de bezorgdheid van de TNO's voor het mondiale leefmilieu.

Het maakte duidelijk dat de grondmotivering en drijvende kracht van de TNO's niet het leefmilieu is, maar het bereiken van vrije handel op mondiale schaal. Schmidheiny's boek is feitelijk niets meer dan het toepassen van het neoliberale denkkader op het globale leefmilieu. Maar het is, naar onze mening, ook meer dan dat: als de vrijemarktideologie met succes zou kunnen worden toegepast op

.....
¹ Schmidheiny, S. et alia, 1992, *Changing Course, a global business perspective on development and the environment*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.

milieuaangelegenheden en -problemen, dan zouden de zwaarste obstakels voor industriële en ondernemingsgroei zijn weggenomen en zou ze ook op zowat al de rest kunnen toegepast worden, in het bijzonder op sociale en arbeidskwesties.

Rio draaide uit op een grote triomf voor de BCSD en de ICC. Ze haalden zowat alles binnen waar ze hun zinnen op gezet hadden. Eén reden hiervoor is dat de samenkomst van Rio grotendeels werd gefinancierd door Schmidheiny – die de reputatie heeft een van de rijkste mannen in Zwitserland te zijn. Hij zetelt bijvoorbeeld in de bestuursraden van ABB (Asea Brown Boveri) en Nestlé. Dit bezorgde uiteraard de BCSD een zeer sterke positie gedurende de prepcom-meetings waar de Rio-conferentie werd voorbereid. Tijdens die periode spendeerden de ICC en de BCSD veel tijd aan het lobbyen van regeringen uit het Noorden, vooral de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland, en aan pogingen om de belangrijkste milieu-NGO's te coöpteren, waarin ze trouwens vrij succesvol waren, vooral met het WWF (World Wide Fund for Nature), IUCN (International Union for the Conservation of Nature) en de VS 'Big Ten' (bv. organisaties als het Environmental Defence Fund, The Natural Resource Defence Council, enz.).

Het ICC en de BCSD vergewisten zich ervan dat in Agenda 21 – het voornaamste document dat door de UNCED werd geproduceerd – met geen woord werd gerept over de Transnationale Ondernemingen, behalve dan om te zeggen dat ze partners waren in, en actief bijdroegen tot het oplossen van mondiale milieuproblemen. Dit hield in dat er niets in Agenda 21 te vinden is over de controle op TNO-activiteiten. Dat werd overgelaten aan markt-georiënteerde mechanismen zoals verhandelbare pollutierechtten, iets wat ze zonder veel moeite zouden kunnen verkrijgen van kleinere ondernemingen die zich de uitgaven voor zoiets toch niet zouden kunnen veroorloven. Hier en daar wordt er ook verwezen naar de internalisering van milieukosten, iets wat ze vrij gemakkelijk onder controle kunnen houden en waarbij ze ervoor kunnen zorgen dat enkel de meest voor de hand liggende en goedkoopste kosten ook effectief geïnternaliseerd worden. Maar de serieuze regulering van hun activiteiten door een lichaam met de vereiste uitvoerende machten... daarover werd dus niets gezegd. Alleen zelf-regulering werd aanvaard.

Algemeen genomen slaagden de TNO's er dus in Agenda 21 te kneden naar hun verlangens. Hij kwam eruit als een niet-bindende, zwaar aangelengde tekst vol algemene principes, met een groot positief vooroordeel richting ontwikkeling en vrije markt. En hetzelfde is grotendeels waar voor de Biodiversiteits-Conventie, de Klimaatsveranderingsconferentie en de Woudbeheersprincipes. Alle werden gevormd door de TNO's en boven alles uitgetekend om vooral hun onmiddellijke economische belangen te dienen.

De ICC en de BCSD slaagden er ook in om de regeringen van het Noorden ervan te overtuigen het voorontwerp voor een gedragscode, met als doel de TNO-activiteiten te controleren, iets wat in de loop der jaren was opgesteld door het United Nations Center on Transnational Corporations (UNCTC), deskundig af te schieten.

De UNCTC was opgericht in de vroege jaren 1970, toen de Chileense president Salvador Allende de VN Algemene Vergadering opriep om wettelijk afdwingbare regels in te stellen om tegen de TNO's te kunnen opwegen die de politieke destabilisering steunden. Het vroeg niet minder dan 19 onderhandelingsrondes vooraleer de UNCTC een gedragscode kon uitwerken en ook publiceren. Deze verscheen uiteindelijk begin 1992, en was, weinig verwonderlijk, niet erg naar de zin van de TNO's. Ze slaagden er niet alleen in dit initiatief de nek om te draaien, maar ook in het afbreken van de UNCTC zelve. Het voorwendsel was dat de instelling die zou worden opgezet door UNCED op de Rio-conferentie veel meer bevoegd zou zijn om de TNO's te controleren dan UNCTC, zodat dit geen bestaansreden meer overhield. Officieel werd de UNCTC geïntegreerd in de UNCTAD (UN Conference on Trade and Development), die overigens zelf ook bedreigd wordt.

De grootste verwezenlijking van de TNO's was natuurlijk dat het principe dat industriële ontwikkeling of economische groei, waarnaar van nu af verwezen zou worden onder de noemer 'duurzame ontwikkeling', de enige aanvaardbare oplossing was voor de mondiale milieuproblemen, en dat, om maximaal vaart te geven aan dit proces, internationale handel de voorrang moest krijgen op alle andere overwegingen.

Post-Rio Strategie

Na Rio dienden de BCSD en WICE zich te herberaden over wat ze nu moesten gaan doen. Terwijl de BCSD haar activiteiten uitbreidde en lobbywerk begon in zich ontwikkelende landen, sloeg de WICE haar hoofdkwartier op in Parijs.

Het door de BCSD gecontroleerde tijdschrift *Tomorrow* maakte er een punt van om zijn lezers – managers van TNO's – ervan te overtuigen dat het geen zin had twee concurrerende Groene business-organisaties te hebben; en jawel hoor: met ingang van 1 januari 1995 smolten de Business Council for Sustainable Development (BCSD) en de World Industry Council for the Environment (WICE) samen en vormden de World Business Council for Sustainable Development (WBCSD). De WBCSD verhuisde naar Genève, erg handig naar de kantoren van de UNCED, en het merendeel van de leden van het Uitvoerend Comité van de WBCSD zijn afkomstig van de BCSD. Aan de andere kant werd het voorzitterschap aan Rodney Chase gegeven, Voorzitter van de WICE en managing director van British Petroleum. Björn Stigson, voorheen CEO van ABB Sweden werd de uitvoerend directeur van de gefusioneerde organisatie. Het WBCSD-kantoor in Genève heeft een staf van negen voltijdse medewerkers; hun belangrijkste rol is coördinatietaken en public relations. WICE en BCSD hadden respectievelijk 85 en 52 leden die TNO's vertegenwoordigden in 35 landen (1996).

Sinds hun betrokkenheid bij UNCED aanving, hadden de BCSD-leden het idee van 'Groene producten', 'Groene technologie' en 'eco-efficiëntie' geïdentificeerd als mogelijke middelen om een voorsprong te verwerven ten opzichte van concurrenten die niet vroeg genoeg op de milieutrein waren gesprongen of die te klein waren om zich zoiets te kunnen permitteren. Er was wel een 'maar': ze zouden

alleen van deze voordelen kunnen profiteren door te verzekeren dat internationale standaarden werden vastgelegd om te verzekeren dat niet-Groene productie navenant werd benadeeld. Gezien hun succes bij het beïnvloeden van wat uit de UNCED voortkwam, begonnen Schmidheiny en de BCSD eraan te denken van ook deze mondiale product- en productieprocesstandaarden te beïnvloeden of, wie weet zelfs, ze zélf te bepalen. Als ze dergelijke standaarden op hun maat gesneden konden krijgen dan zou dit de leden van de BCSD het ultieme competitievoordeel in de schoot werpen. We zijn er vrij zeker van dat in de nasleep van Rio de hoofdstrategie bestond in het beïnvloeden van de International Standardization Organization (ISO) te Genève. En inderdaad, we lezen in *Tomorrow Magazine* (de "stem van de mondiale milieubusiness") dat: "Verre van te lobbyen tegen properder standaarden, wil de 'business' nog sterkere standaarden doordrukken, waaraan zij nog wél, maar hun concurrenten niet meer kunnen voldoen." Daarenboven: als je invloed kan uitoefenen op milieustandaarden, dan kan je dat uiteraard ook op andere standaarden. Het is dan niet meer dan logisch dat er vandaag ook gepraat wordt over sociale standaarden die door de ISO zouden moeten worden vastgelegd.

Een andere post-Rio strategie bestond erin de kassa te laten rinkelen dank zij het nieuw ingestelde principe, nl. dat 'duurzame ontwikkeling', een nieuwe naam voor industriële groei, nu was uitgeroepen als dé oplossing van alle milieuproblemen; dat rechtvaardigde namelijk in de ogen van het publiek de enorme geldsommen die nu voor dit doel zouden kunnen toegewezen worden – en waarvan een groot deel aan de landen van het Zuiden zou worden ter beschikking gesteld.

Dit was zagezegd de prijs die het Noorden zou gaan betalen om het Zuiden aan tafel te krijgen. De toewijzing van deze fondsen geschiedt grotendeels via de Wereldbank en de – in Rio opgerichte – Global Environmental Facility (die in feite gecontroleerd wordt door de Wereldbank – zelf sinds jaar en dag een geallieerde van de TNO's). Ze geschiedt ook bilateraal via grote donorlanden zoals de Verenigde Staten, Canada, Frankrijk, Duitsland, Japan en de Scandinavische landen. 'Groene multinationals' konden profiteren van deze fondsen door zichzelf voor te stellen als 'duurzame ontwikkelaars'. Dit was een geweldige goudmijn voor infrastructuurondernemingen die zich bezighouden met spoorwegaanleg, dambouw, krachtcentrales, en meer algemeen, voorzieningen en diensten (elektriciteit, gas, water) zoals, bijvoorbeeld, ABB. Daarenboven was het parool nu 'joint implementation', wat betekent dat NGO's, regeringen en multilaterale agentschappen zouden samenwerken in de implementatie of het realiseren van deze projecten. Als onmiddellijk daaropvolgende stap richtte de BCSD zich daarom nu op de gezamenlijke implementatie van duurzame ontwikkelingsprojecten in ontwikkelende landen. Dit heeft niet alleen het voordeel dat het regeringen en multilaterale agentschappen – die met precies dat voor ogen moeten gelobbyd worden – vaak met de hulp van eerder gecoöpteerde ngo's – zover krijgt van de BCSD te financieren, maar op de koop toe geeft het gelegenheid om bij strategische derdewereldlanden te lobbyen voor doelstellingen op langere termijn.

Desalniettemin realiseerden ze zich ook dat er toch nog wat weerstand was tegen de overname door de TNO's van het 'mondiale leefmilieu'. Vanwege de

regeringen van het Noorden was er omzeggens geen weerstand. Zij hebben de visie van de TNO's op duurzame ontwikkeling aanvaard, en sommigen onder hen wierpen zich zelfs op als actieve voorsprekers voor hun visie (dat gaat bijvoorbeeld op voor de VS, UK, Canada en Zwitserland). Van de kant van de belangrijkste VN-agentschappen was er ook al weinig of geen tegenkating, behalve dan de zeer zeldzame, op wetenschap gebaseerde, onafhankelijke en financieel meer solide VN-agentschappen, zoals de World Meteorological Organization (WMO), over aangelegenheden in verband met klimaatwijzigingen. Het gaat zelfs zo ver dat het VN-agentschap dat in het ganse UNCED-proces de grote verliezer bleek, namelijk het United Nations Environment Program (UNEP), in plaats van de TNO's te bekampen, zich ontpopte als een belangrijke medestander. Evenmin kwam er veel weerwerk van belangrijke NGO's; die stemden er maar al te gretig mee in om de multinationals te steunen bij hun toewijding aan de duurzame ontwikkeling. Weerstand kwam en komt er nog wel uit het Zuiden, vooral dan van de Indische, Maleisische en Braziliaanse regeringen, die aanvoelen dat de plotse golf van bezorgdheid om het leefmilieu alleen een middel is om hen te verhinderen zich echt te ontwikkelen, en vandaar eigenlijk een voorwendsel om hen te 'herkolonizeren'. Er komt ook wat weerstand tegen deze neoliberale wereldvisie van derdewereld-NGO's, vooral dan het in Maleisië gevestigde Third World Network, dat van oordeel is dat de VN en de regeringen van het Noorden in hun schulp kruipen voor de transnationalen, en "de vos het kippenhok laten uitbaten" (Watkins, 1992).²

De WBCSD is een exclusief clubje van zelf-geselecteerde TNO's. Zoals de WBCSD-brochure ons duidelijk maakt: "*Lidmaatschap enkel op uitnodiging*". Al hebben we geen overeenkomstige analyse gemaakt, het mag duidelijk zijn dat voor elk van de hierboven aangehaalde strategische sectoren de WBCSD-leden een machtig kartel vormen. Ze hebben waarlijk de planeet onder mekaar verdeeld als onderdeel van hun handels-strategie om met hun concurrenten af te rekenen. Maar er zijn nog andere, meer officiële, redenen waarom iemand lid zou willen worden van de WBCSD. De WBCSD-brochure geeft een lijstje met drie types van officiële activiteiten, waarbij de eerste veruit de belangrijkste is:

1. De eerste is beleidslobbyen in strategische sleutelgebieden, ook wel 'beleidsontwikkeling' geheten. Het zal wel niet verwonderen dat deze gebieden handel en milieu, duurzame consumptie en productie, klimaat, bosbeheer en biodiversiteit zijn.
2. De tweede soort activiteit is veel concreter en slaat op aangelegenheden in verband met milieumanagement, vooral dan eco-efficiëntie en milieu-inschatting, b.v. het inschatten van risico's voor het leefmilieu en hun kosten voor het bedrijf.
3. De derde soort van activiteit is veeleer symbolisch, maar daarom niet minder belangrijk. De WBCSD steunt een reeks van demonstratieprojecten en trainingsactiviteiten, die ze niet zelf uitvoeren, maar waarvoor ze een beroep doen op externe expertise, vaak vanwege ngo's. Fondsen zijn hier specifiek voor het project. Dit is ook een gelegenheid om 'multiple partnerships' te creëren.

² Watkins, K. 1992. The foxes take over the hen house. *The Guardian*, 16 juli: 27

Stadium N°2: huidige operaties

In het tweede stadium – wat ook het stadium is waarin de WBCSD-operaties zich momenteel bevinden – worden voornamelijk drie objectieven nagestreefd, namelijk (1) bedreigingen voortvloeiend uit op dit moment lopende internationale milieuonderhandelingen te verzwakken, (2) contracten binnenhalen voor de gezamenlijke implementatie van duurzame ontwikkelingsprojecten en, (3) vaste voet krijgen in strategische landen. Het derde objectief is belangrijk om in staat te zijn handelsregels en standaarden vorm te geven die in de smaak vallen bij de WBCSD-leden. Om deze en andere langere-termijn-doeleinden te bereiken neemt men zijn toevlucht tot verschillende middelen, namelijk: (1) het creëren van dochtermaatschappijen, (2) trainingsactiviteiten en researchprojecten en, (3) het opzetten van 'multiple partnerships', zoals ze dat noemen.

Blijft het algemene doel, voor de multinationals, het gevaar van milieureglementering te ontkrachten. Dat is zeker het geval met betrekking tot de implementatie van de Conventies over Biodiversiteit en Klimaat, maar ook als het gaat over de voorstellen van het Intergovernmental Panel on Forests. Hier willen de transnationalen zich ervan verzekeren dat de uitkomst van deze onderhandelingen in hun beste belang is. Maar toch zijn hun belangen ook een beetje tegenstrijdig. Als ze, in het geval van klimaat en wouden, voornamelijk geïnteresseerd zijn in liberalisering en deregulering, dan is dat in het geval van de biodiversiteit exact het omgekeerde. Hieruit volgt dat, op gebied van klimaatsverandering en bossen, de WBCSD tijd tracht te winnen en bijvoorbeeld 'joint implementation' plannen voorstelt als middel om broeikasgassen te reduceren (in het Zuiden). In het geval van de bossen probeert de WBCSD, via bevriende regeringen en G-77, vooral de zaak te doen slabakken of zelfs het proces te hinderen, in afwachting dat de zaak naar de WTO wordt gebracht via de ITTO (International Timber Trade Organisation).

In het geval van de biodiversiteit, dan, is het hoofdobjectief van de transnationalen van de WBCSD: veilig te stellen dat hen patenten op levensvormen worden toegestaan en dat deze patentrechten worden beschermd. De WBCSD handelt bij deze onderhandelingen rechtstreeks als lobby of meer indirect via bevriende regeringen. Nu nationale handelsraden worden opgericht, worden nationale handelsafgevaardigden inderdaad alsmaar vaker meegenomen naar deze onderhandelingen door nationale regeringen. Ten slotte zijn deze onderhandelingen ook steeds een kans om het totale denkkader te verkopen, namelijk dat de markt de beste oplossing biedt voor de mondiale problemen met milieu en ontwikkeling, en dat regelgevingen inefficiënt zijn omdat ze 'vrije handel verstoren'.

Een ander sleutelobjectief van het tweede stadium ligt in het verwerven van duurzame ontwikkelingsprojecten en gezamenlijke implementatiecontracten. Dat zijn grotendeels infrastructuurprojecten, maar ze kunnen ook met gezondheid samenhangen of met onderwijs. Hier lobbyen de WBCSD of lidmaatschappijen bij hun nationale regeringen of multilaterale agentschappen, in het bijzonder dan bij de Wereldbank of met de bank geaffilieerden zoals de International Finance Corporation (IFC) of de Multilateral Insurance Guarantee Association (MIGA), met

de bedoeling fondsen te verkrijgen (of, zoals in het geval van de MIGA garanties) voor concrete projecten in specifieke ontwikkelingslanden. Zo is er het voorbeeld van Ciba-Geigy, dat de Zwitserse regering ertoe bewoog te betalen voor een project dat door de autoriteiten van Madagascar was opgesteld en waarvoor Ciba ondersteuning verleent op het vlak van management, techniek en infrastructuur³, en dat nu, als indirect gevolg daarvan, zijn geneesmiddelen ginds kan verkopen. Bij een andere gelegenheid tekende het Zwitserse Federaal Bureau voor Buitenlandse Economische Betrekkingen een samenwerkingsovereenkomst voor drie jaar, waarbij de BCSD als makelaar optrad, met het in New York gevestigde World Environment Centre (WEC) om "de economische efficiëntie te verhogen en tegelijk milieu-, gezondheids- en veiligheidsbeleid en -praktijk te verbeteren" in Bulgarije, Roemenië, Chili en Columbia. Volgens de termen van deze overeenkomst die ettelijke miljoenen Zwitserse franken waard is, zal WEC "werken in een partnership met de Zwitserse private sector en de WBCSD".⁴ Het lobbyen bij de Bank neemt verscheidene directe en minder directe vormen aan. Bijvoorbeeld: de Wereldbank is zowel MIGA als IFC aan het reorganiseren in een 'private sector ontwikkelings-groep'; dus hebben WBCSD en de Bank onlangs een speciale overeenkomst getroffen, waaronder vijftig hogere Bankkaders voor managementtraining gezonden worden in "uitwisselingsprogramma's en als vrijgestelden bij leidende industriële ondernemingen, banken en agentschappen overal ter wereld".⁵ In het geval van 'joint implementation', is het basisidee dat landen gedeeltelijk hun verplichtingen om broeikasgasemissies te elimineren kunnen nakomen door te investeren in de reductie van broeikasgassen in andere landen. Met dit soort (niet-bindende) handelsregulering kunnen TNO's investeren in ontwikkelingslanden, en toch op een goed blaadje blijven bij Noordelijke regeringen en het zelfs bij gelegenheid al eens zover krijgen dat multilaterale agentschappen (zoals bijvoorbeeld de Global Environmental Facility) de rekening betalen. Het hoeft geen betoog dat dit een buitengewoon interessante vorm van 'duurzame ontwikkeling' is voor TNO's, want ze worden vaak betaald door nationale regeringen en multilaterale agentschappen terwijl ze een strategisch voordeel behalen tegenover hun concurrenten, en op de koop toe een voet aan de grond krijgen in een ontwikkelingsland.

Naast concreet lobbywerk met de bedoeling dergelijke joint implementation contracten vast te krijgen, is de Business Council ook actief bezig met het 'uitleggen' van de voordelen die aan joint implementation vasthangen aan derdewereld-regeringen en NGO's, want, zo zeggen ze, deze vorm van samenwerking wordt vandaag de dag "op vele plaatsen verkeerd begrepen als een vorm van eco-kolonialisme".⁶

Terzelfder tijd neemt de WBCSD andere landen tot doelwit, omdat die uitzonderlijke strategische waarde hebben met het oog op ontwikkeling van de handel. Dit gaat meer bepaald op voor Thailand, sommige Oost-Europese landen,

3 *Swiss Business*, maart 1993.

4 *Universal News Service Limited*, 22 december 1995

5 *InterPress Service*, 6 december 1995.

6 *BNA International Environment Daily*, 10 juni 1994.

evenals voor Nigeria en de regio van zuidelijk Afrika. Vandaar dat er sedert 1993 filialen, bv. nationale of regionale afdelingen van de BCSD, worden gecreëerd in deze staten. Vanuit onze gezichtshoek is Maleisië een erg interessant geval, want Maleisië heeft zich vanaf het begin van het UNCED-proces opgeworpen als spreekbuis voor andere derdewereldlanden in het algemeen. Maleisië was ook het eerste land dat voorzitter werd van de Sustainable Development Commission van de VN die werd opgericht in Rio. Het was dan ook niet meer dan logisch dat een Maleisische Business Council for Sustainable Development werd opgericht. Het onmiddellijke strategische doel hiervan is uiteraard te lobbyen bij nationale regeringen om ze te doen instemmen met duurzame ontwikkelings- en joint implementation -projecten. Maar op lange termijn is het ook de bedoeling van deze strategie om als NGO-vertegenwoordigers te worden toegevoegd aan regeringsdelegaties bij internationale onderhandelingen (zie stadium 3 hieronder). In het geval van Maleisië, bijvoorbeeld, blijkt dit bij bepaalde gelegenheden nu reeds het geval te zijn.

Het WBCSD sponsort ook trainingsactiviteiten en conferenties, waarbij haar drie hoofdboodschappen – nl. de imperatief van de economische groei, vrijemarktoplossingen (internationale harmonisering en vrijhandel), evenals regulering van het 'business-type' – worden overgebracht. Het doelpubliek bij uitstek vormen toekomstige leiders, zoals bijvoorbeeld de aanwezigen op de Global Leadership Conference van september 1995 in Costa Rica. Het is ook interessant op te merken dat dergelijke evenementen steeds worden gedaan door multiple partnerschappen, vooral met academische instellingen, VN-organisaties, of zelfs NGO's, zodat de schijn ontstaat dat de WBCSD slechts een eenvoudige partner is in een gemeenschappelijk gedragen betrachting. Er zijn ook steeds lokale partners bij betrokken, om vooral te tonen dat de WBCSD lokale wortels schijnt te hebben.⁷ Een vergelijkbaar resultaat wordt behaald door researchrapporten te bestellen, die vaak rechtstreeks worden gemanaged door NGO's, zoals WWF, IUCN, HED, of zelfs lokale.

Stadium N°3: mondiale standaarden en handelsregels controleren

Na stadium N°2, dat nog steeds aan de gang is, voorzien wij een volgende stadium: het ziet er volgens ons naar uit dat de WBCSD nu systematisch de noodzakelijke elementen in stelling aan het brengen is om met succes te lobbyen bij de twee internationale organisaties die voor haar leden van het allergrootste strategische belang zijn, met name, de WTO en de ISO. Deze voorbereiding omvat het met succes lobbyen bij strategische regeringen, vooral dan van ontwikkelingslanden, bij de nationale delegaties van strategische landen opgenomen worden, het voorbereiden van allerhande achtergronds-researchmateriaal, het opzetten van gemeenschappelijke werkgroepen met de WTO en ISO, evenals het trainen van WTO- en ISO-officials.

⁷ Het heeft er alle schijn van dat de WBCSD enkel de filosofie van de ABB toepast, die wordt best samengevat in hun slogan: " De kunst om overal lokaal te zijn".

Maar het lijkt ons dat de ISO momenteel door de WBCSD zelfs als belangrijker dan de WTO wordt beschouwd. Het is inderdaad zo dat het meest afdoende middel om zich ervan te vergewissen dat TNO's zelf scheppers worden van hun mondiale 'gelijkgeëffend speelterrein' erin bestaat te verzekeren dat de ISO dié producten, en, meer zelfs, dié productieproces-standaarden instelt, die de belangen van de WBCSD het meest dienen. Om die reden heeft ISO trouwens een "Strategic Advisory Group on the Environment (SAGE)" opgezet, "om de noden aan internationale milieustandaardisatie nader te bekijken. SAGE werd opgericht door de ISO op vraag van de BCSD gedurende de Earth Summit".⁸

Slotopmerkingen

Als we juist zitten met onze analyse, dan moet het duidelijk zijn dat de TNO's, en dan vooral die welke lid werden van de WBCSD, hun enorme financiële bronnen en even enorme invloed bij regeringen en internationale agentschappen hebben gebruikt om de inspanningen te ondergraven die de Verenigde Naties doen om verdere afbraak van het wereldmilieu tegen te gaan – en je zou hieraan kunnen toevoegen: afbraak die voornamelijk aan deze zelfde TNO's te wijten is. We laten het aan de lezer om te oordelen over de moraliteit van dergelijke onderneming – maar één ding staat vast, en dat is dat, met de ontwikkeling van de mondiale economie die geïnstitutionaliseerd werd met de ratificatie van de GATT-verdragen van de Uruguay-ronde en het oprichten van de World Trade Organisation (WTO), de TNO's alsmachtiger en voortdurend minder controleerbaar gaan worden. Het feit dat ze zich beginnen te organiseren, kartels ontwikkelen, standaarden instellen, hun invloed uitbreiden over nationale regeringen en multilaterale organisaties, internationale agentschappen en NGO's met precies dat doel, baart meer en meer zorgen. Als hun macht niet kan worden teruggeschroefd en ze niet terug onder controle gebracht kunnen worden, hoe gaan we dan verdere – en je zou eraan kunnen toevoegen – zelfs alsmachtiger – teloorgang van wat nog aan natuurlijke wereld overschiet, voorkomen? Ja, hoe kunnen wij zeker stellen dat deze niet al heel gauw zodanig wordt gedegradeerd dat hij niet langer in staat is om menselijk leven te in stand te houden? Bij de alsmachtiger snelheid waaraan vandaag de mondiale ontbossing vordert, grond erodeert, woestijnen oprukken, de grond, water en lucht met chemicaliën worden verzadigd, de ozonlaag erodeert en de planeet opwarmt, is deze vraag niet bepaald onrealistisch.

⁸ *Business Times* (Malaysia), 26 mei 1993.

De WBCSD heeft in haar rangen enkele van de belangrijkste multinationale ondernemingen, zoals Total SA (Frankrijk), Volkswagen (Duitsland), Fiat (Italië), Shell en Unilever (Nederland), Norsk Hydro (Noorwegen), ABB (Zweden/Zwitserland), Volvo (Zweden), Ciba-Geigy, Nestlé, SGS (Société Générale de Surveillance, een certicator van standaarden), Swiss bank Corporation (allemaal uit Zwitserland), BP, ICI (allebei UK), Ontario Hydro, TransAlta Utilities Corp. (allebei Canadees), AT&T, Browning-Ferries, Dow, IPC, Johnson & Johnson, 3M, Mobil, Texaco, Weyerhaeuser, Xerox (alle uit de USA), Hitachi, Mitsubishi, Mitsui, NEC, NTT, Sony, Toshiba, Toyota (allen Japans), Aracruz, Cellulose SA (Brazilië), Samsung (Korea), en Western Mining (Australië). Zoals men kan zien zijn al deze multinationals uit het Noorden, vooral uit de VS. Er is ook een grote inbreng uit Zwitserland. Onder de 13 leden van het uitvoerend Comité van de WBCSD vertegenwoordigen drie ervan Zwitserse multinationals, bv.; Schmidheiny (vice-voorzitter, Anova Holding SA), Barnevik (ABB), en Maucher (Nestlé).

Een voorafgaande analyse van de vertegenwoordigde sectoren toont ons dat de meeste industriële sectoren in de WBCSD vertegenwoordigd zijn. Vooral de automobielsector is goed vertegenwoordigd (Renault, Volvo, Fiat, Volkswagen, Toyota, Mitsubishi – maar geen Amerikaanse autobouwer), maar ook de petrochemie (Mobil, Texaco, Total, Shell, Statoil, Saga, BP), de energie- en infrastructuursector (krachtcentrales, spoorwegen: Norsk Hydro, ABB, Schindler, Sulzer, PowerGen, Kansal, Ontario Hydro, Browning-Ferries, Neste, Pohjolan Voima), de papier- en pulpindustrie (Kymmene, IPC, Aracruz, Mitsubishi), de chemische industrie (Rhône-Poulenc, Henkel, Akzo Nobel, Ciba-Geigy, Hoffmann-LaRoche, Sandoz, Glaxo, ICI, Dow), de mijnindustrie (Western Mining, Mitsubishi, Rio Doce, Caemi Mineração, Weyerhaeuser, 3M, TransAlta), en de Telecomsector (AT&T, NTT, Northern Telecom). Minder goed zijn de bankwereld, verzekeringen, consultatie en voeding vertegenwoordigd.

Uit deze lijst kan je duidelijk zien dat we te maken hebben met multinationals die vooral geïnteresseerd zijn in industriële, eerder dan in dienstensectorontwikkeling. Met andere woorden, dit zijn industrieën met een speciaal belang bij ontwikkelende landen en hun groei. Dit kan ten minste hun lobby-activiteiten verklaren, en vooral het gelobby bij de Wereldbank en andere agentschappen die fondsen voor ontwikkeling in de Derde Wereld toewijzen. Het verklaart ook hun lobbyen bij specifieke ontwikkelingslanden, meer bepaald die welke een groeiende markt betekenen, zoals Thailand, Maleisië, Indonesië, Nigeria, en meer in het algemeen Oost-Europa en Latijns Amerika. Het is ook allesbehalve verwonderlijk dat dit meteen precies de landen en regio's zijn waar sinds 1993 nationale en regionale BCSD's werden opgericht.

Matthias Finger is co-auteur, met Chatterjee Prakash, van *The Earth Brokers Power, Politics and World Development*, Routledge, London, 1994. Hij is Professor management of public Enterprises, Graduate Institute of Public Administration, 2e route de la Maladière, 1022 Chavannes-près-Renens, Zwitserland, en Senior Associate, Global Affairs Institute, Maxwell School of Citizenship and Public Affairs Syracuse University, Syracuse NY 13244, USA. Tel: +41 21 694 06 75; fax +41 2 694 06 09; E-mail: mfinger@maxwell.syr.edu

James Kilcoyne is Masters Student in het Teachers College, Columbia University, New York NY 10027, USA.

Dit is de bewerkte tekst van een spreekbeurt die Matthias Finger hield op een samenkomst van de International Studies Associations, tijdens hun 37ste jaarlijks Conventie te San Diego, Californië, van 16-19 april 1996. Deze tekst verscheen in The Ecologist, en wordt met de vriendelijke toestemming van de uitgever van The Ecologist nu ook in Oikos geplaatst. De vertaling is van de hand van Jan Matthie.